

ISSN 2992-9229

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

Samarqand - 2023

ISSN 2992-9229

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Xalqaro ilmiy jurnal SamDU Kengashining majlisida muhokama qilinib, nashrga
tavsiya etilgan (2023-yil 25-aprel, 11-sonli qarori)

<https://turkologiya.samdu.uz>

SAMARQAND – 2023

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR”

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i>	Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston); Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shavkat HASANOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Erkin MUSURMONOV – f.f.d., dotsent (O‘zbekiston); Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston); Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., dotsent (O‘zbekiston);	Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Nasimxon RAHMONOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Hamidulla DADABOYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ma‘rufjon YO‘LDOSHEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Jabbor ESHONQUL – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston); Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya); Abdusalom ARVASH – f.f.d., professor (Turkiya); Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya); Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya); Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH); Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya); Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya); Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon). Mas‘ul muharrir: PhD Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston) Texnik xodim: Rahmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston)

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR”

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шавкат ХАСАНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Эркин МУСУРМОНОВ – д.ф.н., доцент
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афгондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Насимхан РАХМОНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хамидулла ДАДАБОЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Маруфжан ЙУЛДОШЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Джаббар ЭШАНКУЛ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдусалам АРВАШ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Ответственный редактор: **PhD Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR”

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:

Juliboy ELTAZAROV

Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan)

Deputy Chief Editor:

Rokhila RUZMANOVA

*Candi. of philol. scien., Associate Professor
(Uzbekistan)*

EDITORIAL TEAM:

Rustam KHALMURADOV – Doc. of technic. scien., Professor, Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Hakim KHUSHVAKTOV – Doc. of physic. and mathematic. scien., Professor, Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Akmal AKHATOV – Doc. of technic. scien., Professor, Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Muslihiddin MUKHIDDINOV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Ibodulla MIRZAEV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Shukhrat SIROJIDDINOV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Suyun KARIMOV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Murodkasim ABDIEV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Shavkat KHASANOV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Erkin MUSURMONOV – Doc. of philol. scien., Associate Professor (Uzbekistan);

Azamat PARDAEV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Musa YULDASHEV – Candi. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Dilfuza DZHURAKULOVA – Candi. of hist. scien., Associate Professor (Uzbekistan);

Aftondil ERKINOV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Nasimkhan RAKHMONOV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Kasimjon SODIKOV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Khamidulla DADABOEV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Marufzhan YULDOSHEV – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Jabbar ESHANKUL – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Muhabbat KURBANOVA – Doc. of philol. scien., Professor (Uzbekistan);

Mardon BOLTAEV – Associate Professor (Uzbekistan);

Ali AKAR – Doc. of philol. scien., Professor (Türkiye);

Abdusalam ARVASH – Doc. of philol. scien., Professor (Türkiye);

Funda TOPRAK – Doc. of philol. scien., Professor (Türkiye);

Musa Shamil YUKSEL – Doc. of philol. scien., Professor (Türkiye);

Temur KOJA OGLU – Doc. of philol. scien., Professor (USA);

Hayrunnisa ALAN – Doc. of philol. scien., Professor (Türkiye);

Varis CHAKAN – Doc. of philol. scien., Professor (Türkiye);

Almaz ULVI – Doc. of philol. scien., Professor (Azerbaijan).

Managing editor: **PhD Zokir BAYNAZAROV** (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

“TURKOLOGİK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMİY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ

ИССЛЕДОВАНИЯ”

Baş Editör:

Baş Editör Yardımcısı:

Juliboy ELTAZAROV

Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan)

Rohila RUZMANOVA

Filoloji bilimleri adayı, Doç. Dr. (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:

Rustam HALMURADOV – Teknik bilimler doktoru, Prof. Dr., Ş.Raşidov adına Semerkand Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Hakim HUŞVAKTOV – Fizik ve matematik bilimleri doktoru, Prof. Dr., Ş.Raşidov adına Semerkand Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Akmal AHATOV – Teknik bilimler doktoru, Prof. Dr., Ş.Raşidov adına Semerkand Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Muslihiddin MUHİDDİNOV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

İbodulla MİRZAYEV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Şuhrat SİROJİDDİNOV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Suyun KARİMOV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Murodkasım ABDİYEV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Şavkat HASANOV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Erkin MUSURMONOV – Filoloji bilimleri doktoru, Doç. Dr. (Özbekistan);

Azamat PARDAYEV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Musa YULDAŞEV – Filoloji bilimleri adayı, Prof. Dr. (Özbekistan);

Dilfuza JURAKULOVA – Tarih bilimleri adayı, Doç. Dr. (Özbekistan);

Aftondil ERKİNOV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Nasimhan RAHMONOV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Kasimjon SODİKOV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Hamidulla DADABOYEV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Marufjan YULDOŞEV – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Jabbar EŞANKUL – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Muhabbat KURBANOVA – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Özbekistan);

Mardon BOLTAYEV – Doç. Dr. (Özbekistan);

Ali AKAR – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Türkiye);

Abdusalam ARVAŞ – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Türkiye);

Funda TOPRAK – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Türkiye);

Musa Şamil YÜKSEL – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Türkiye);

Temur KOCAOĞLU – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (ABD);

Hayrunnisa ALAN – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Türkiye);

Varis ÇAKAN – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Türkiye);

Almaz ÜLVİ – Filoloji bilimleri doktoru, Prof. Dr. (Azerbaycan).

Sorumlu Editör: **PhD Zokir BAYNAZAROV** (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatulla ŞOKİROV** (Özbekistan)

TILSHUNOSLIK

1. **Қосимжон СОДИҚОВ**
ЭСКИ ЛУҒАТЛАРДАГИ ФОНЕТИК ИЗОҲЛАР ВА АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА ҚЎЛЛАНГАН СЎЗЛАРНИ ТЎҒРИ ЎҚИШ МАСАЛАСИ..... 13
2. **Mirvari İSMAYILOVA**
QLOBALLAŞAN DÜNYADA ORTAQ TÜRK DİLİNİN AKTUAL PROBLEMLƏRİ..... 25
3. **Ertuğrul YAMAN**
TÜRKÇE KÖKENLİ YAZI DİLLERİNİN ORTAKLAŞMASI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER..... 31
4. **Myca ЮЛДАШЕВ**
ИЗ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ПОЛИПРЕДИКАТИВНЫХ СТРУКТУР В ТЮРКСКИХ ЯЗЫКАХ..... 38
5. **Faxriddin YAKUBOV**
“DISKURS” YOKI MATN TUSHUNCHASI HAQIDA..... 50

ADABIYOTSHUNOSLIK

6. **Dilorom SALOHİY**
NAVOIY LIRIKASIDA QADIMIY TURKIY SHE’RIYAT AN’ANALARI TAKOMILI..... 55
7. **Məsmə İSMAYILOVA**
AZƏRBAYCAN VƏ İNGİLİS FOLKLORUNDA OXŞAR CƏHƏTLƏR..... 62
8. **Aytən ABBASOVA**
ÖMƏR SEYFƏDDİNİN BƏDII NƏSRİNDƏ DÖVRÜN İCTIMAI-SIYASI SƏCIYYƏSİ..... 68
9. **Jumagul SUVONOVA**
ARBA’IN-HADITH AND POETICS OF TRADITIONS OF THE XXI CENTURY IN ALISHER NAVOI’S WORK..... 79

ADABIY ALOQALAR VA TARJIMASHUNOSLIK

10. **Bülent BAYRAM**
ZARIF BASHIRIYNING “O‘ZBEK ADABIYOTI” NOMLI ASARI: MAZMUN VA MUNOSABAT O‘RGANILISHI..... 85

TURK DUNYOSI GEOPOLITIKASI

11. Juliboy ELTAZAROV

BÜYÜK İPEK YOLUNDAKİ KÜLTÜRLER ARASI İLİŞKİLERİN ARACI OLARAK İPEK VE BAĖARAT.....	98
--	----

TURKIY TILLAR DIALEKTOLOGIYASI

12. Sevinc SADIQOVA

AZƏRBAYCAN DİLİ DİALEKT VƏ ŞİVƏLƏRİNDƏ İŞLƏNƏN ARXAİK LEKSİK VAHİDLƏRİN TÜRK DİLLƏRİNDƏ PARALELLƏRİ.....	108
--	-----

13. Shavkat MAHMADIYEV

TURKIYSHUNOSLIKKA OİD TADQIQOTLARDA DIALEKTAL BIRLIKLARNING O‘RGANILISH MASALALARI.....	117
---	-----

TURKIY XALQLARNING IJTIMOİY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

14. Кемал Явуз АТАМАН

İKKI ETAKÇI SAĖOBA: KUCAM İBN ABBOC VA ABU AYİOB AL-ANCOPIY ĖAMDA İKKI MUĖİM ŖAĖAR: CAMARĖAND VA İSTANBUJ.....	122
--	-----

FOLKLORSHUNOSLIK

15. Ahmad RAHIMOV

O‘ZBEK XALQ DOSTONLARI LEKSİKASINING TARIXIY ASOSLARI.....	136
--	-----

16. Simuzər ƏLIYEVA

FOLKLOR NÜMUNƏLƏRİ ƏSASINDA LİRİK ƏSƏRLƏRİN İFADƏLİ OXUSUNUN TƏŞKİLİ.....	145
---	-----

YUBILYARLARIMIZ

SO‘Z DURLARIN TERMOQDIR ISHI.....	152
-----------------------------------	-----

BIZNING NASHRLARIMIZ

TEMURIYLAR SIVILIZATSIYASIGA DOIR IZLANISHLAR.....	154
--	-----

MAHMUD KOSHĖARIYNING “DEVONU LUG‘ATI-T-TURK” ASARIDAGI OLAMNING LISONIY MANZARASI.....	155
--	-----

O‘RXUN-YENISEY OBIDALARI MATNLARINI O‘QISH VA TRANSKRIPSIYA QILISH MUAMMOLARI.....	156
--	-----

AZIZ MUSHTARIY!

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma'rifiy, ilm-u fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o'tkazilgan sammitida ko'zda tutilgan o'zaro aloqalarni jadallashtirish bo'yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida "Turkologik tadqiqotlar" xalqaro jurnali ta'sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e'lon qilishga mo'ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e'tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O'zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

B In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal, Samarkand State University named after Sharof Rashidov, "Turkological Studies" passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Semerkant Devlet Üniversitesi, uluslararası "Türkoloji Araştırmaları" dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организация Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. В журнале есть такие рубрики, как подиум редактора, исследования, научная информация, рецензия и признание, научная конференция, молодой исследователь, память, юбилей. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

QUTLOV XATI

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 24-iyuldagi “Samarqand davlat universiteti faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 571-son Qarori, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 13-yanvardagi “Samarqand Davlat universiteti faoliyatini yanada takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-82-sonli Qarorida belgilangan vazifalar ijrosini bosqichma-bosqich ta’minlash hamda turkiy dunyoning bebaho merosini saqlab qolish, uni chuqur o‘rganib, kelgusi avlodlarimizga bezavol yetkazish, “Turkiy sivilizatsiyaning yangi davri: umumiy taraqqiyot va farovonlik sari” shiori ostida yangi yuksalish bosqichida amalga oshiriladigan ilmiy izlanishlarni xalqaro sahnada namoyish etish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand Davlat universiteti Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti qoshida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’ sis etildi.

Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi, Turk dunyosi tadqiqotlari, turkiy tillar dialektologiyasi, folklorshunoslik, qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoslik, adabiy aloqalar va tarjimashunoslik, turk dunyosi geopolitikasi sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini yoritish maqsadida chop etilishi ko‘zda tutilgan ushbu ilmiy jurnalni Oliy Attestatsiya Komissiyasi, “Scopus” va boshqa xalqaro ilmiy bazalarning ro‘yxatiga kiritish rejalashtirilgan. Jurnalda O‘zbekiston, shuningdek, AQSH, Turkiya va Ozarbayjon davlatlari olimlaridan iborat tahririyat kengashi shakllantirilgan. Jurnalda maqola va materiallar o‘zbek, turk va boshqa turkiy tillarda hamda rus, ingliz tillarida, bosma va elektron shaklda jamoatchilikka taqdim etiladi.

Ushbu jurnalning Turkiy dunyoda o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan “Turkiy dunyo nigohi – 2040” konsepsiyasi, “Turkiy davlatlar tashkilotining besh yillik strategiyasi”ni amalga oshirish, eng asosiysi – tarixi, tili va madaniyati mushtarak bo‘lgan qardosh xalqlar va davlatlar o‘rtasidagi ilmiy hamkorlikni yuksak pog‘onaga olib chiqishga, 170 millionga yaqin aholi yashaydigan ulkan mintaqani o‘z ichiga olgan Turkiy Davlatlar Tashkiloti nufuzini yanada mustahkamlashga hamda mamlakatimizning xalqaro miqyosdagi imijini yuksaltirishga munosib hissa qo‘shishiga ishonamiz. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2022-yil 11-sentabrda Samarqandda bo‘lib o‘tgan Turkiy Davlatlar Tashkilotining Birinchi Sammitida ta’kidlaganidek, “Bebaho ma’naviy xazinani barcha a’zo va kuzatuvchi davlatlar tillarida ham chop etsak, qardosh ellarimizni, avvalambor, yosh avlodlarimizni o‘zaro yaqinlashtirish uchun mustahkam zamin yaratgan bo‘lar edik”. Bu yo‘lda jurnal xodimlari hamda mualliflariga, uning dunyoning turli qismlaridagi o‘quvchilariga omad tilaymiz!

Prof. Dr. Rustam XALMURADOV,

*O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi
senatori,
Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand Davlat universiteti rektori*

KUTLAMA MESAJI

Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 24 Temmuz 2018 tarihli "Semerkant Devlet Üniversitesi'nin faaliyetlerinin daha da iyileştirilmesine yönelik tedbirler hakkında"ki 571 sayılı, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 8 Ekim 2019 tarihli PF-5847 sayılı Kararıyla onaylanan Özbekistan Cumhuriyeti yüksek öğretim sisteminin 2030 yılına kadar geliştirilmesi konsepti, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 13 Ocak 2022 tarihli "Semerkant Devlet Üniversitesi'nin faaliyetlerini daha da geliştirmek için ek önlemler hakkında"ki PQ-82 sayılı Kararnamelerde belirtilen görevlerin adım adım uygulanması ve Türk dünyasının paha biçilmez mirasını korumak, incelemek ve gelecek nesillere aktarmak, Semerkant Devlet Üniversitesi "Türk medeniyetinde yeni bir dönem: ortak kalkınma ve refaha doğru" sloganıyla gelişmenin yeni aşamasında yürütülen bilimsel araştırmaları uluslararası sahnede sergilemek amacıyla Semerkant Devlet Üniversitesi bünyesindeki Türkoloji Araştırma Enstitüsünün bilimsel yayını olarak uluslararası "Türkoloji Araştırmaları" dergisi kurulmuştur.

Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi, Türk Dünyası araştırmaları, Türk Lehçeleri diyalektolojisi, Türk Dünyasının jeopolitiği, Folklor çalışmaları, Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları, Edebyat ilişkileri ve çeviri çalışmaları alanlarındaki bilimsel araştırmaların sonuçlarını öne çıkarmak amacıyla yayınlanmak üzere hazırlanmış bu derginin Özbekistan Yüksek Öğretim Kurulu, "Scopus" ve diğer uluslararası bilimsel veritabanları listesine dahil edilmesi planlanmaktadır. Derginin yayın kurulu Özbekistan, ABD, Türkiye ve Azerbaycanlı bilimadamlarından oluşmaktadır. Dergide yer alan yazı ve materyaller, Özbekçe, Türkçe ve diğer Türk dillerinin yanı sıra Rusça, İngilizce, basılı ve elektronik ortamda kamuoyuna sunulmaktadır.

Bu derginin, Türk Dünyasında karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen "Türk Dünyası Vizyonu – 2040" konseptinin ve "Türk Devletleri Teşkilatının Beş Yıllık Stratejisi"nin hayata geçirilmesi, en önemlisi ortak tarih, dil ve kültüre sahip kardeş halklar ile ülkeler arasındaki bilimsel işbirliğini daha üst düzeye taşımaya, 170 milyondan fazla nüfusuyla devasa bir coğrafyayı yayılmış Türk Devletleri Teşkilatı'nın etkisini daha da güçlendirmeye ve ülkemizin uluslararası düzeydeki imajının yükseltilmesine değerli bir katkı sağlayacağına inanıyoruz.

Sn Cumhurbaşkanımız Şevket Mirziyayev'in 11 Eylül 2022 tarihinde Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı'nın 1. Zirvesi'nde belirttiği gibi, "Bu paha biçilmez manevi hazineyi tüm üye ve gözlemci devletlerin dillerinde yayınlarsak, başta genç nesillerimiz olmak üzere kardeş ülkelerimizi birbirine yakınlaştırmamızın sağlam temellerini atmış oluruz". Bu yolda derginin ekibine ve yazarlarına olduğu kadar dünyanın farklı yerlerindeki okuyucularına da başarılar diliyoruz!

Prof. Dr. Rüstem HALMURADOV,

***Özbekistan Cumhuriyeti Yüksek Meclisi
Senatörü, Şeref Reşidov adına Semerkant
Devlet Üniversitesi Rektörü***

LETTER OF CONGRATULATION

In order to implement the tasks step-by-step specified in the Resolution No. 571 of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated July 24, 2018 “On measures to further improve the activities of Samarkand State University”, the concept of the development of the higher education system of the Republic of Uzbekistan until 2030, approved by the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan No. PF-5847 dated October 8, 2019, and in the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan dated January 13, 2022 “On additional measures to further improve the activities of Samarkand State University” PQ-82 and preserve the priceless heritage of the Turkic world, study it in depth and pass it on to our future generations, demonstrate scientific research on the international stage under the slogan “New Era of Turkish Civilization: Towards Common Development and Prosperity”, The international journal “Turkological Research” was established under the Turkology Research Institute of Samarkand State University named after Sharof Rashidov.

This scientific journal is intended to be published to highlight the results of scientific research in the fields of the history of socio-cultural relations of the Turkic peoples, research of the Turkic World, dialectology of Turkic languages, geopolitics of the Turkic World, folklore studies, comparative linguistics and literary studies, literary relations and translation studies. It is planned to include this scientific journal in the list of the Higher Attestation Commission, “Scopus” and other international scientific databases. The journal has an editorial board consisting of scientists from Uzbekistan, the USA, Turkey, and Azerbaijan. Articles and materials in the journal are presented to the public in Uzbek, Turkish, and other Turkic languages, as well as in Russian, and English, in printed and electronic forms.

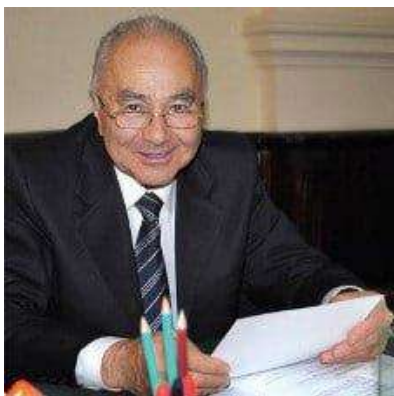
We believe that this journal will make a worthy contribution to raising the image of our country at the international level, implementation of the concept of “Turkic World View – 2040” developed for the acceleration of mutual relations in the Turkic world and “Five-year strategy of the Organization of Turkic States”, the most important thing is to bring the scientific cooperation between brotherly peoples and countries with a common history, language and culture to a higher level, and further strengthen the influence of the Organization of Turkic States, which includes a huge region with about 170 million inhabitants.

As our President Shavkat Mirziyoyev stated at the First Summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand on September 11, 2022, “If we publish this priceless spiritual treasure in the languages of all member and observer states, we would create a solid foundation for bringing our brotherly countries, especially our young generations closer to each other”. We wish good luck to the journal’s staff and authors, as well as its readers in different parts of the world!

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV,

Senator of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Rector of Samarkand State University named after Sharof Rashidov

ПРИВЕТСТВЕННОЕ ПИСЬМО

Согласно Постановлению Кабинета Министров Республики Узбекистан от 24 июля 2018 года № 571 “О мерах по дальнейшему совершенствованию деятельности Самаркандского государственного университета”, Концепции развития системы высшего образования Республики Узбекистан до 2030 года, утвержденная Указом Президента Республики Узбекистан от 8 октября 2019 года № ПФ-5847, и задаче, поставленной в постановлении Президента Республики Узбекистан от 13 января 2022 года № ПП-82 “О дополнительных мерах по дальнейшему совершенствованию деятельности Самаркандского государственного университета” под девизом “Новая эра

тюркской цивилизации: к общему прогрессу и процветанию”, с целью глубокого изучения и сохранения бесценного наследия тюркского мира, и чтобы безукоризненно передать его будущим поколениям, был учрежден международный журнал “Тюркологические исследования” при Научно-исследовательском институте Тюркологии Самаркандского государственного университета им.Шарафа Рашидова.

Данный научный журнал, планируется включить в базу Высшей аттестационной комиссии, “Scopus” и других международных научных изданий, который предназначен для освещения результатов научно-исследовательской работы в области истории социокультурных связей тюркских народов, диалектологии тюркских языков, фольклористики, сравнительного языкознания и литературоведения, литературных связей и переводоведения, геополитики тюркского мира. В журнале сформирован редакционный совет, состоящий из ученых Узбекистана, США, Турции и Азербайджана. Статьи и материалы журнала доступны общественности на узбекском, турецком и других тюркских языках, а также на русском, английском языках, в печатном и электронном виде.

Разработанная этим журналом концепция “Видение тюркского мира – 2040” для ускорения взаимоотношений в тюркском мире, реализации “Пятилетней стратегии Организации тюркских государств” – главное между братскими народами и стран с общей историей, языком и культурой. Надеемся, что она внесет достойный вклад в вывод научного сотрудничества на более высокий уровень, в дальнейшее укрепление авторитета Организации тюркских государств, включающей в себя огромный регион с населением около 170 млн. жителей, а также повышению имиджа нашей страны на международном уровне. Как отметил наш Президент Шавкат Мирзиёев на Первом Саммите Организации тюркских государств в Самарканде 11 сентября 2022 года: “Если бы мы напечатали бесценное духовное сокровище на языках всех государств-членов и наблюдателей, мы создали бы прочную основу для сближения наших братских народов и, прежде всего, нашего молодого поколения”. Удачи на этом пути сотрудникам и авторам журнала, его читателям из разных уголков мира!

Проф. Др. Рустам ХАЛМУРАДОВ,

Сенатор Олий Мажлиса Республики Узбекистан, ректор Самаркандского государственного университета имени Шарафа Рашидова

ADABIY ALOQALAR VA TARJIMASHUNOSLIK

ZARIF BASHIRIYNING “O‘ZBEK ADABIYOTI” NOMLI ASARI: MAZMUN VA MUNOSABAT O‘RGANILISHI*

Prof. Dr. Bülent BAYRAM,

Xo‘ja Ahmad Yassaviy nomli xalqaro turk-qozoq universiteti,
filologiya fakulteti, turk tili va adabiyoti bo‘limi /
Kirkklareli universiteti, fan-adabiyot fakulteti,
Zamonaviy turk lahjalari va adabiyotlari bo‘limi,
e-mail: bulentbayram01@hotmail.com, bulent.bayram@ayu.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-7284-9597

ANNOTATSIYA

Tatar yozuvchisi va tadqiqotchisi Zarif Bashiriyning 1930-yilda chop etilgan “O‘zbek adabiyoti” asari bu sohadagi ilk tadqiqotlardan biri hisoblanadi. Qadimiy bir yozuv tili an’anasiga ega bo‘lgan o‘zbek adabiyoti bilan bog‘liq bunday asar yozuvchisining tatar millatiga mansubligi asarni yanada diqqat-e’tiborga sazovor bo‘lishini ta’minlamoqda. Asar katta hajmli bo‘lmasa ham yozilgan davri, mazmuni, yozuvchining bahosi uning ahamiyatini oshirmoqda. Bashiriyning chuvash va uyg‘ur adabiyotlari mavzusida chop etgan ba’zi asarlari yonida “Chuvash qizi Anisa” nomli uzun bir hikoya nashr etishi uning qardosh xalqlar adabiyotiga munosabatini ko‘rsatmoqda. Shu bilan birgalikda, o‘zbek adabiyoti tarixidagi ilk qadamlardan biri o‘laroq ahamiyatlidir. Ushbu maqolada Bashiriyning “O‘zbek adabiyoti” nomli asari har tomonlama ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: Zarif Bashiriy, o‘zbek adabiyoti, o‘zbek adabiyot tarixi, o‘zbek xalq adabiyoti, o‘zbeklar.

THE WORK OF ZARIF BASHIRIY TITLED “UZBEK LITERATURE”: PERSPECTIVE-CONTENTS’ EXAMINATION

Prof. Dr. BÜLENT BAYRAM,

International Turkish-Kazakh University named after Khoja Ahmed Yassawi,
Faculty of Philology, Department of Turkish Language and Literature /
Kirkklareli University, Faculty of Arts,
Department of modern Turkish dialects and literature,
e-mail: bulentbayram01@hotmail.com, bulent.bayram@ayu.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-7284-9597

ANNOTATION

The work "Uzbek Literature" published in 1930 by Tatarian author and researcher Zarif Bashiriy was one of the first of its genre. However; The Tatarian roots of the author of such an important work about Uzbek Literature makes the study much more interesting. Although it is not a voluminous work; the time it was written, its contents and the author’s perspective increase the importance of the study. Besides Bashiriy’s similiar studies about Chuvash and Uigur literatures his publication of a long story named Chuvash Girl Enise reveals his perspective. Along with its

---

* Bu maqola 2019-yilda “Zarif Beşiri’nin Üzbek Edebiyatı Adlı Eseri: Bakış Açısı-İçerik İncelemesi” nomi bilan “Türkbilig” jurnalining 38-sonida (31-42-betlar) turk tilida nashr etilgan. Maqola o‘zbek tiliga Dr. Huseyin Kaba tomonidan tarjima qilindi.

content; The book Uzbek Literature is also important for revealing the perspective a Tatarian intellectual through Turkic communities. It is also significant for its being one of the first steps for the history of Uzbek literature. In this article, Bashiriyy's work will be handled from this point of view.

Key words: Zarif Bashiriyy, Uzbek Literature, History of Uzbek Literature, Uzbek Folk Literature, Uzbeks.

**ПРОИЗВЕДЕНИЕ ЗАРИФА БАШИРИЯ «УЗБЕКСКАЯ ЛИТЕРАТУРА»:
ПЕРСПЕКТИВНО-СОДЕРЖАТЕЛЬНОЕ РАССМОТРЕНИЕ**

Проф. Др. Бюлент БАЙРАМ,
Международный Турецко-Казахстанский университет
имени Ходжи Ахмеда Ясави,
Факультет филологии, кафедра турецкого языка и литературы /
Университет Киркларели, факультет искусств,
Кафедра современных турецких диалектов и литературы,
E-mail: bulentbayram01@hotmail.com, bulent.bayram@ayu.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-7284-9597

АННОТАЦИЯ

Работа татарского писателя и исследователя Зарифа Башири «Узбекская литература», изданная в 1930 году, является одним из первых исследований в этой области. Еще более примечательно то, что автор такого произведения, относящегося к узбекской литературе, имеющей древнюю письменную языковую традицию, принадлежит к татарскому народу. Хотя работа невелика, но период написания, ее содержание и оценка писателя увеличивают ее значение. Публикация Башири большого рассказа под названием «Чувашская девочка Аниса» наряду с некоторыми его работами о чувашской и уйгурской литературе показывает его отношение к литературе братских народов. В то же время он важен как один из первых шагов в истории узбекской литературы. В статье широко рассматривается произведение Башири «Узбекская литература».

Ключевые слова: Зариф Башири, узбекская литература, история узбекской литературы, узбекская народная литература, узбеки.

Kirish

Turkcha va turk adabiyoti, butun turk xalqlarini qamrab olishini hisobga olganda, juda keng hududni egallamoqda. Bu keng hududda Turk xalqlarining katta qismi rasmiy davlat tili maqomiga erishgan yozuv tiliga va yozma adabiyotiga egadir. Boshqa qismi esa bu huquqlardan mahrum holda davom etish uchun kurashmoqda. Bugungi kunda yozma til o'laroq qarshimizga chiqqan Turk sheva va lahjalarining asosiy qismi Chor Rossiyasining tugash pallasida boshlagan va Sovet Rossiyasining ilk davrlarida davom ettirilgan millatlar siyosati bilan bevosita bog'liq. Bu davrda faqat yozma tilning shakllanishi, ushbu yozma til atrofida yangi yozma adabiyot ham shakllangan degani emas. Bu paytlarda Turk ma'rifatparvarlarining ongida ham muhim o'zgarishlar paydo bo'lgan, o'zi va atrofi haqidagi fikrlarida yangi davr boshlangandi. Bu davrning natijasi o'laroq, mustaqil davlat yoki muxtor viloyatlarga ega bo'lgan turk qabilalarida til va adabiyot ta'limining faqat o'z yozma adabiyoti doirasida jamlanganligini ko'ramiz. Umumiy turk adabiyoti sifatida qabul qilingan va Eski turk hamda qoraxoniylar turkchasi davrini o'z ichiga olgan davrdan tashqari, boshqa turkiylar sheva va lahjalarning o'quv dasturiga kiritilmaganligi jarayoni hali ham davom

etmoqda. Holbuki, XX asr boshida Turk hududida asosan Qozon, Boku, va Istanbul kabi markazlarda Turk dunyosiga yangi bir nuqtayi nazarni ilgari surgan ma'rifatparvarlar yetishib chiqqan muhit haqida gap ketmoqda. Bu markazlar ichida Qozondagi jadid ziyolilarining muhim ahamiyatini eslab o'tish darkor. Bu davrda Qozon markazi tadqiqotlarida, davriy nashrlarida umumiy turk dunyosini tashvishga solgan siyosiy, madaniy, diniy va adabiy masalalar faqat o'z mintaqalari bilan cheklanib qolmaganini ko'ramiz. Bu jihatdan qozon-tatar ziyolilarining yaxlit nuqtayi nazarga sohib ekanligi diqqatga sazovordir. Qolaversa, kavkaz ziyolilarining roli ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Yusuf Akchura Turkiyada bo'lganida, bolgarlar Idil-Ural tatarlarining ajdodlari ekanini aytgan Shahobiddin Merjaniyni "Ma'lumot" gazetasida tanitishi ham bu nuqtayi nazarlardan faqat bittasidir (Akchurin, 1897: 69, 422, O'zkaya, 2007). Bundan tashqari, Akchura Turkiyada nashr etilgan "Solnomayi sarvati funun" jurnalida turklarni bir butun o'laroq qalamga olgan. "Turkchilik" maqolasida turkiylarning Usmonlilar imperiyasi tashqarisidagi siyosiy va adabiy faoliyati haqida batafsil ma'lumot berib, Ismoil Gaspirali dan tortib Mirzo Fathali Ohundzodaga qadar bir qancha ziyolilarning tanilishiga hissa qo'shgan (O'zkaya, 2011: 285). Keyinroq Akchura fikrlarini yana da kengaytirib "Turk yili-1928"ni chop etgan. Akchura usta deb ta'riflagan, "Tarjimon" gazetasi me'mori, turk dunyosi va harakatining yetakchisi Ismoil Gaspiralinig turkiylik nuqtayi nazari bilan yozilgan "Oqgul dastasi" nomli biografik asarini ham zikr etmoq lozim. "Tarjimon" gazetasida ketma-ket nashr etilgan maqolasida Gaspirali rus turklarining modernizatsiyasida rol o'ynagan ziyolilarning qisqacha tarjimai hollarini berdi va ularning jadid harakatidagi muhim rolga baho berdi (Akpinar, 2010: 29). Turkiylikning butun tushunchasi nafaqat turk dunyosining turli burchaklarida chop etilgan gazeta va jurnallarda, balki Usmonlilar chegaralarida nashr etilgan "Iqdom", "Siroti mustaqim", "Turk yurti" kabi jurnallarda ham bu mavzuda ko'plab maqolalar nashr etilgan. Turkistonda Gaspiralinig izdoshlari Mahmudxo'ja Behbudiy va Abdurauf Fitrat kabi ijodkorlarning maqolalarida ham shu munosabatni ko'ramiz.

Bu qarash Sovet Ittifoqining dastlabki yillarida ham davom etganini ko'rishimiz mumkin. Ammo Stalin davridagi ziyolilarning sa'y-harakatlari bilan bu davr yakunlangan desak mubolag'a bo'lmaydi. Boshlangan yangi davrda har bir Sovet respublikasi yoki avtonom okrugi o'z qobig'iga o'ralib, turkologiyaning faqat bir qismi hisoblangan, tor bir nuqtadan o'z adabiy tillari va adabiyotlari doirasida tadqiqotlar olib borgan. Umumiy nuqtayi nazardan yozilgan asarlar esa XX asr boshida qolib ketgan. Bu tadqiqotlar va ma'rifatparvarlar bugun yana kun mavzusiga aylanishi kutilmoqda. Qo'shni xalqlar adabiyoti to'plami ichida Chuvash adabiyoti (1928), O'zbek adabiyoti (1930) va Uyg'ur adabiyoti (1931) to'plamlarini nashr ettirgan Zarif Bashiriy bu oqim ichida diqqatga sazovor shaxslardan biridir. Bashiriy davrning tatar ziyolilari orasida keng tarqalgan, u paytda ilmiy hisoblangan ishlari bilan emas ko'proq adabiy asarlari bilan tanilgan. Ushbu maqolada uning 1930-yilda tatar-lotin alifbosida chop etilgan "O'zbek adabiyoti" nomli asarini yozuvchi nuqtayi nazari va asar nazmuni jihatlaridan ko'rib chiqamiz. Bu bilan uning boshqa asarlari kabi o'sha davr uchun muhim manba bo'lgan, ammo bugungi tadqiqotlarda yetarlicha qo'llanilmagan va tilga olinmagan ushbu asar bilan tanishtirish, uning mazmun-mohiyati, umumiy nuqtayi nazarini ochib berish maqsad qilingan. Avvalo, Zarif Bashiriy haqida qisqacha ma'lumot va uning davrga munosabati beriladi, so'ngra uning "O'zbek adabiyoti" asariga umumiy nuqtayi nazar, o'zbek adabiyotining tasnif-tamoyillari, u tanlagan shoirlar va ularning ijodiga baho beriladi.

Zarif Bashiriy va turk qabilalari adabiyoti

Zarif Bashiriy (Zarif Sharofiddin o'g'li Bashiriy) 1888-yil 5-mayda o'sha paytda Qozon viloyati (Tataristonning hozirgi Kaybich tumani) tarkibiga kirgan Chuti qishlog'ida tug'ilgan va 1962-yil 21-oktabrda Ufa shahrida vafot etgan. U chor Rossiyasi davrida ham, Sovet Rossiyasi davrida ham yashagan yozuvchi. Ham an'anaviy maktablarda, ham yangi uslub maktablarda ta'lim olgan Bashiriyning adabiy hayotida ta'lim olgan jadid maktablarining ta'sirini ko'rish mumkin. Chor Rossiyasi tazyiqi ostida qolgan davrning ko'plab ziyolilari singari u ham o'z asarlari bilan novatorlik harakatlarini qo'llab-quvvatladi. Bashiriyning adabiy hayoti ham ancha xilma-xildir. U she'r, roman, hikoya, ocherk janrlarida ko'plab asarlar yozgan. Tatar matbuotining "Kazan muxbiri", "Chukich" [Chekich], "Yildiz" [Yıldız], "Vakit" [Vakit] "Shura", "Sadat" kabi muhim davriy nashrlarida ishlaydi va maqolalar chop etadi. She'riy kitoblari Qozonda, Orenburgda Orskda nashr etiladi. U juda sermahsul yozuvchi bo'lgani uchun o'sha davr ziyolilari tomonidan ba'zan tanqidga uchragan. Bu jihatdan Bashiriy Abdulla To'qay tomonidan ham tanqid qilinadi. Bashiriy o'zining serqirra adabiy shaxsiyati va intilishlari bilan ortda juda boy meros qoldirdi (qarang: Galimov, 2017; Bayram, 2018a; 2019b). Maqolada ko'rib chiqiladigan asar muallif tomonidan turk qabilalari adabiyoti haqida yozilgan Chuvash adabiyoti, o'zbek adabiyoti va uyg'ur adabiyoti turkumlaridan biri bo'lgan "O'zbek adabiyoti"dir.

Uning tug'ilib o'sgan qishlog'i chuvashlar ko'p yashaydigan hududda bo'lgani uchun yozuvchi bolaligidan chuvash va chuvash madaniyati bilan yaqindan tanish bo'lgan. Shu munosabat natijasida u chuvashlar haqida jiddiy asarlar yozdi. "Chuvash adabiyoti" (1928), "Chuvash qizi Anisa" romani va "Chuvash" nomli maqolalar to'plami uning chuvash tiliga bo'lgan qiziqishining eng aniq dalilidir. Muallif o'z asarlarida chuvash tiliga qiziqishi oddiy holat emasligini tez-tez ta'kidlaydi. Shuningdek, u tatar ziyolilari orasidagi chuvashlarning xarakteri va madaniyatini madh etuvchi ajoyib iboralari bilan o'z asarlarida boshqacha nuqtayi nazarni namoyon etadi (qarang: Bayram, 2018a). Bashiriyning ana shu nuqtayi nazarni aks ettirgan asarlarining davomi sifatida uning o'zbek va uyg'ur adabiyoti haqida yozgan asarlarini ko'ramiz. Bashiriy chuvash, o'zbek va uyg'ur adabiyoti haqida yozgan uchta asarini "Qo'shni xalq adabiyoti" nomi bilan nashr ettirdi. Tatar xalqining mari, udmurt, mardvin, rus kabi bir qancha yaqin qo'shnilar bo'lishiga qaramasdan, ular haqida hech narsa chop ettirmagan. Bu masala ham ta'kidlanishi kerak bo'lgan qiziqarli nuqtadir. Bashiriy tomonidan qo'shni xalqlar adabiyoti turkumida chop etilgan uch asarning ham turkiy qabilalarga taalluqli ekanligi ongli tanlov bo'lgan, deb o'ylaymiz. Uning "Chuvash adabiyoti" nomli asarida chuvashlar haqidagi fikrlarida ana shu afzallik izlarini uchratish mumkin. XX asr boshlarida rus turklari tomonidan uyushtirilgan qurultoylarda faqat musulmon jamoalari qatnashganini hisobga olsak, milliy o'zlikni din markazli deb qabul qilganini ko'ramiz. Biroq Bashiriy chuvashlar haqida yozgan "Chuvash adabiyoti", "Chuvash" va "Chuvash qizi Anisa" romani bilan bu chegaralarni yaqqol oshib ketgan ilg'or yozuvchilardan biri deyishimiz mumkin.

Bashiriyning chuvashlar haqidagi asarlarida o'zi tug'ilib o'sgan hududga aloqadorligi yaqqol sezilib turadi. Ammo biz uzoqroq deb hisoblashimiz mumkin bo'lgan o'zbek va uyg'ur adabiyotiga oid asarlariga yo'l ochgan jarayon ham Turkistonning turli shahar va muassasalarida bajargan vazifalari bilan bog'liq. 1913-1917-yillarda Bashiriy hozirgi Qozog'istonda joylashgan Kapal shahrida o'qituvchi bo'lib ishlagan, keyin esa Olmaota shahriga ko'chib o'tgan. Bu yerda uyg'ur gazetalarini va tatar tilida chiqadigan "Sadat" hazil jurnali tahririyatida ishlaydi. 1918-1919-yillarda u hozirgi Qozog'iston chegarasida joylashgan Yorkent shahrida maorif bo'limi mudiri bo'ldi. Bu yerda ishlagan davrida uyg'ur turklarining xalq adabiyoti bo'yicha ilmiy

izlanishlar olib boradi. 1919-yil oxirida u bugungi O‘zbekistonning poytaxti Toshkentdagi o‘quv yurtlarida, gazeta va jurnallar tahririyatlarida qatnashadi. U shu yerda o‘zining maqolalari, she‘r va ocherklarini chop etadi. O‘rta Osiyo Davlat Universiteti qoshidagi Rabfakda (Rabochiy fakulteti / Ishchilar fakulteti) o‘zbek, uyg‘ur, turk tillari va adabiyotlaridan dars beradi (Gaynullin, 2008: 9). Bashiriyning uyg‘ur va o‘zbek adabiyotiga bo‘lgan qiziqishi, ular bilan aloqasi hayotining bu davridagi tadqiqotlar bilan bog‘liq. Yozuvchining bu davrdagi asarlari haligacha atroflicha ilmiy tadqiqot obyekti bo‘lmagan. Ayniqsa, sovetlar davrining dastlabki yillaridanoq shakllana boshlagan Turkiston geografiyasining bugungi siyosiy va ma‘muriy birliklari hali to‘liq shakllanmagan, deyishimiz mumkin. Shu jihatdan biz bugungi mustaqil qozoq, o‘zbek, qirg‘iz, turkman adabiyoti bilan mustaqil shug‘ullanmaganini ko‘ramiz. Shu jihatdan aytishimiz mumkinki, uning o‘zbek va uyg‘ur adabiyotiga oid asarlari ilg‘or asarlar qatoridan joy olishi kerak. Bu hududlarda bugungi adabiyot va tilshunoslik umuman boshqa turk qabilalarining til va adabiyotlaridan mustaqil nuqtayi nazardan, ularning tarixiy kelib chiqishiga ko‘ra bugungi til va adabiyot doirasida olib borilayotganini hisobga olib, uning “O‘zbek adabiyoti va uyg‘ur” nomli asarlari adabiyotni har tomonlama tekshirishga arziydi.

Bashiriy yangi davr nuqtayi nazariga mos keladigan mustaqil adabiyot tarixini yozdi, bu esa o‘z asarlarini bir ma‘noda ham Chuvash adabiyoti, ham uyg‘ur adabiyoti asosida yaratdi, biz buni Turkistondagi faoliyatining mevasi sifatida ko‘rishimiz mumkin bo‘lgan mafkuraviy ta‘limotga asoslandi. Har bir turk qabilasini o‘zining yangi milliy o‘ziga xosligi bilan ochib berishdan iborat bo‘lsa-da, 1937-1938-yillarda avjiga chiqqan Qizil qirg‘in davri amaliyotlaridan o‘zini qutqara olmaydi. Bashiriy 1938-yilda hibsga olinib, besh yilga mehnat lageriga jo‘natilgan. U bir muncha vaqt Kolimada qoldi, u yerda ko‘plab ziyolilar surgunga hukm qilindi, keyin esa Boshqirdiston ASSRning Belebey tumanida qoldi. Reabilitatsiyadan so‘ng, 1956-yilda Ufaga qaytib keldi va u yerda yashashni davom ettiradi. 1962-yil 21-oktabrda Ufa shahrida vafot etgan (Yuziyev, 2001: 97).

Zarif Bashiriy va o‘zbek adabiyoti

“O‘zbek adabiyoti” nomli kitobidan tashqari, uning O‘zbekiston Davlat Nashriyoti UZBEKGOSIZDATda nashr qilingan kitoblari “Faminizm” (1925), “Ala-Bola chet” (1929), “Agiya Hainf” (1929) hatto o‘zbek tilida nashr qilingan “Ipak kiyim” (1927) nomli hikoya kitobi ham bordir. Shu o‘rinda uning O‘zbekistonda ham adabiyotning turli sohalarida faollik ko‘rsatganligini ko‘ramiz. Lekin maqolamiz doirasi uning “O‘zbek adabiyoti” nomli asari bilan chegaralanib qolgan. Biroq boshqa asarlar ham uning o‘zbek adabiyotiga bo‘lgan qiziqishi bilan ahamiyatlidir.

“O‘zbek adabiyoti” nomli asari Bashiriyning “Qo‘shni xalqlar adabiyotlari” ichiga kiruvchi ikkinchi asaridir. Yuqorida ham aytilgani kabi Bashiriyning Turkistonning bir nechta shaharlarida xizmat qilgan muddat ichida to‘plagan ma‘lumotlari va qiziqishlarining bir qismini ko‘rsatmoqdadir. Uning “Chuvash Adabiyoti” nomli asari Tatar tilining Arab alifbosida nashr qilinganidek, “O‘zbek adabiyoti” asari ham Tatar tilida, lekin davr taqozosi bilan Lotin alifbosida nashr qilingandir. Shu o‘rinda ham alohida ahamiyatga egadir. Qozonda “Yanalif” nashriyotida chiqqan asar Komil Yaqub bosmaxonasida 3000 adadda bosilgandir. Kitobning tashqi muqovasida bosilgan yilni e‘tiborga olib 1930, ichki muqovada esa 1930-yil deb keltirilgan. Zarif Bashiriyning asarlarida ustida eng ko‘p tadqiqot qilgan S.Galimov “Zarif Bashiriyning adabiy, badiiy va jurnalistik merosi” (“Литературно-художественное и публицистическое наследие Зарифа Башири”) nomli asarida uning asarlar ro‘yxatini ham bermoqdadir. Bu ro‘yxatda asar nashr qilingan yerini Qozon, vaqtini esa 1929-yil deb, ko‘rsatadi (Galimov, 2017). Asarning kirish qismi

soʻnggida muallifning boʻlgan vaqti va joy maʼlumotiga koʻra asar 13-dekabr 1927-yilda Toshkentda yoziilgan. Bu asar Bashiriyning boshqa asarliga solishtirilganda yanada mukammal bitilgandir (Bashiriy, 1930).

Bashiriy bu asarini yozishining sababini “Bu yerda bizning istagimiz, oʻzbek adabiyotining bugungi holati ustida yanada kuchli bir shaklda turmoq, uning zamonga qaysi shartlarda kirganligiga bir koʻz otmoqdan iboratdir” jumlasini bilan ifoda etmoqdadir. Bashiriy, oʻzbek adabiyotini uygʻur adabiyotidan keyingi faqatgina eskiligida emas, balki adabiy qiymatda boʻganligini ham belgilaydi (Bashiriy, 1930: 3).

Bashiriyning bu asari oʻzbek adabiyoti haqida asosiy sarlavha bilan boshlaydi. “Qora davr adabiyoti”, “Milliy davr adabiyoti” yoki “Jadidchilik davri adabiyoti” nomli sarlavhalar oʻrin egallaydi. Baʼzi boʻlimlari past sarlavha oʻlaroq ajratilgandir. “Milliy adabiyot” yoki “Jadidchilik davri” asosan “Jadidchilik davri adabiyoti” bilan aloqador qisqa maʼlumotlar ortidan 1917-yil davrining avvali va keyingi davrni hisobga olgan holda milliy davr adabiyotini “Oktabrga qilgan kuchlari” va “Oktabr gullari” nomi bilan ajratilgan. Uning tadqiqoti oʻzbek adabiyoti bilan aloqador boʻlimni umumiy baholashlarning joy olgan “Umumiy bir boqish” sarlavhasi bilan tugatilgan va matn namunalari joy olgan qismiga oʻtilgan.

“Oʻzbek-chigʻatoy adabiyoti” boʻlimida oʻzbek adabiyotining kelib chiqishi Chigʻatoy adabiyotiga bogʻlanmoqdadir. Bashiriya koʻra, oʻzbek adabiyoti turk-tatar xalqlari ichida uygʻur adabiyotidan keyingi eng uzun oʻtmishga ega boʻlgan adabiyot oʻlaroq qabul etilgan. Lekin uni qimmatli holga keltirgan faqatgina oʻtmishi emas, balki sheʼr sanʼati, tilining goʻzalligidir. Asosan Navoiy davridan besh yuz yil oʻtishiga qaramasdan faqatgina oʻz davrining emas, Bashiriyning asari yozilgan davr uchun ham estetik, rivojlangan bir adabiyotdir. Navoiy davridan biroz avval Lutfiy davri bilan birgalikda chigʻatoy adabiyotining kelib chiqishini yanada oʻtmishga olib bormoqdadir. Unga koʻra, eski oʻzbek adabiyoti bilan chigʻatoy adabiyotini ham bir-biridan ayirmoq shu qadar qiyinki, hatto mumkin ham emas. Faqatgina til, uslub, uygʻunlik, tashkil etish, ichki boqimdan juda nozik chizmalar bilan bir-biridan ajralmoqda xolos (Bashiriy, 1903: 3).

Koʻrinib turganidek, oʻzbek adabiyoti, Bashiriy tarafidan faqatgina chigʻatoy davri turk adabiyotigacha olib bormoqdadir. Uygʻur adabiyoti bilan solishtirgan holda uygʻur adabiyotidan keyin turkiy urugʻlar orasida tarixi eng uzoqlarga choʻzilgan ikkinchi xalq (jamiyat) oʻlaroq tilga olinmogʻi eʼtiborni tortmoqdar. Chigʻatoy davridan oldingi asarlar boshqa turkiy xalqlar bilan munosabat oʻrnatganligini koʻrsatadi.

Bashiriya koʻra, eski oʻzbek va chigʻatoy adabiyotlarini bir-biridan ajratgan nozik bir devor kabi belgilagan bu Shayboniylar davridir. Bu farq ham til, uslub va uygʻunlik emasdir. Bashiriyning sof sahro xalqi oʻlaroq belgilaganligi Shayboniylarning faqatgina mazmun bilan aloqador yangilik keltirganini aniqlaydi. Shayboniylar uning ifodalariga koʻra sahro xalqi oʻlaroq boshqaruvni qoʻlga olganiga qaramay, paxta, ipak yetishtirishda davom etgan; bu bilan birgalikda boshlangan hayotda davom etgan boshqa turkiy xalqlarning hayot, odat va tillarini ham oʻzlashtirgan. Yuzyillar davomida tashkil etilgan, rivojlangan chigʻatoy adabiyotini va tilini ular ham oʻzlashtirganlar. Shunga koʻra ularni bir-biridan ayirmoq mumkin emas (Bashiriy, 1930: 3-4).

Bashiriya koʻra, oʻzbek-chigʻatoy adabiyoti tarixiy tomondan emas, yaratilish tomonidan ham juda boy, shuning uchun uni butun taftish qilmoq uchun uzun bir vaqtga ehtiyoj bor. Bu tadqiqot bir nechta jildda qilinmogʻi lozim. Lekin uning maqsadi bu koʻlamda bir tadqiqot qilmaslik kerak. Bu asarni yozishdagi tamal maqsadini “Bu yerda bizning istagimiz, oʻzbek adabiyotining bugungi holati ustida yanada kuchli bir shaklda turmoq, uning zamonga qaysi

shartlarda kirganligiga bir ko‘z otmoqdan iboratdir” shaklida ifoda etadi (Bashiriy, 1930: 3). Bashiriy bu ifodalarning ortidan o‘zbek adabiyotini eng rivojlangan davri o‘laroq belgilaydi va Saroy adabiyoti davri o‘laroq nomlantirganligini davrga o‘tkazadi.

Unga ko‘ra Shayboniylar davridan keyin o‘zbek-chig‘atoy adabiyoti o‘zbek adabiyoti nomi bilan rivojlana boshlaydi. Bu adabiyotning eng rivojlangan zamonini ham Umarxon davrida bo‘lganligi ta’kidlaydi. Faqat bu adabiyot til boyligi va san’at tomonidan qanchalik rivojlangan bo‘lsa-da, mazmun tomonidan saroyning kayfiyati to‘g‘risida rivojlanganligini aniqlaydi. Sovet ideologiyasining qarashi ham uyg‘un bir shaklda saroy adabiyoti davrining shoirlarini saroy muhitida saroyning talablariga uyg‘un bir shaklda harakat qilmoqlarini imo-shora orqali tanqid qilmoqdir (Bashiriy, 1930: 4-5).

Bashiriyning 1928-yilda nashr etilgan “Chuvash adabiyoti” nomli asarida o‘xshashliklari bilan solishtirilganda o‘zbek adabiyotining davrlarini, shoirlarini, adabiy yo‘nalishlarini baholarkan Sovet ideologiyasining yanada ochiq bir shaklda aks etganini ham aytolamiz. O‘zbek adabiyotini baholarkan asosan shoir va yozuvchilarning davrning joylashishi va o‘zlashtirilishi uchun nimalar qilib-qilinmaganligi haqida Bashiriyning tamal me’zonlaridan biri o‘laroq asar bo‘yicha kun tartibiga qo‘yiladi.

Umarxonning iqtidoridan so‘ng ruslarning o‘lkani qo‘l ostiga olishi Bashiriy tomonidan yangi bir adabiy davr o‘laroq qabul etiladi. Bu davr Bashiriy tomonidan “Qora davr adabiyoti” o‘laroq nomlantiriladi. Ayni paytda Umarxon davrida ham oqsagan adabiyot hayotiga bir zarba bo‘lganini ham aytadi. Bu davrda adabiyot tamal gardish o‘laroq rivojlangandir. Bir tomondan Chor idorasining talablari to‘g‘risida rivojlanish jarayoni boshqa tomondan ham madrasa xonalariga yoyilgan. Ilk qadam din ulamolarini pulga ochko‘zliklarining va idoraga xushomadgo‘ylik qilishlarining tanqidi ustiga qurilgandir. Eski davrda xonlarning shoirlari o‘zlarining maqtash maqsadi bilan qo‘llashlari kabi bu davrda ham din ulamolarining bosqinchilarning talablari to‘g‘risida xalqni xurofotlar yo‘li bilan johillikka, tamballikka yo‘naltirganlar va ularni yo‘q bo‘lishi tomon suruklaganlar. Buning asosiysi Turkiston hokimiyati tomonidan chiqarilgan Turkiston viloyati gazetasi bilan nashr qilib tarqatilgan kichik risolalar va broshyurolar vositasi bilan oydinlashtirilganini ta’kidlaydi (Bashiriy, 1930: 5).

Bu gazeta va bu yerdagi bazi nashrlar Bashiriy tomonidan tadqiq qilingan bo‘limlarda bir necha marta tanqid qilingani so‘zga olinadi, tanqid qilingan holda joylashtiriladi. Bu yerda Dehqonchilik risolasi namunasi bilan bu tanqidlarini oydinlashtiradi. Bu turli tushuntirishlar eng buyuk qahramonlarning shaytonlar, payg‘ambarlar, muqaddas ho‘kizlar bo‘lganini tanqidiy bir shaklda qayd etadi. “Odam payg‘ambar ho‘kizni dalaga haydamoq uchun yuguradi. Ho‘kiz esa yurmaydi. Chunki shayton “Nima uchun insonga xizmat qilib umringni harob etyapsan!” deya uni yo‘ldan adashtiradi. Bu paytda Jabroil alayhisalom kelib inson bilan ho‘kiz orasida bir sulh qiladi. Ho‘kiz ham yurib ketadi”. Bashiriyga ko‘ra bu turli tushuntirishlar o‘zbeklarni diniy tuyg‘ular ustidan yanada ko‘p paxta ektirib ularning rus boylarining fabrikalariga arzon yo‘l bilan ta’minlashlari uchun bir uydurilgandir. Holbuki dehqonlarni ilmiy yo‘llar bilan paxta ekishga tashviq, dehqonchilikni ham ayni yo‘l bilan rivojlantirish yo‘li emas edi. Chunki bu yo‘llarni ularga taklif qilinsa dehqon bilimli bo‘ladi va o‘zining kuchlari bor ekanini farqiga borishadi (Bashiriy 1930: 6).

Yana davrning ideologiyasiga uyg‘un o‘laroq sinf mujodalalarini asosiysiga olgan va saltanat tashqarisida kun tartibiga keltirgan. Sinf urushlarining din va xurofot bilan qorishtirib bir choyxona adabiyotiga qaytganini ham ifoda etadi. Bu adabiyot mahsulotlarini toshbosma shaklida ko‘paytirib oldi va do‘konlarning yuziga yopishtirdi. Bashiriy tomonidanyangi diniy mazmundagi

asarlari tanqid qilinmoqtadir. Asosan tijoratning payg'ambar o'lchovini Jabroildan qolgan ekanligiga suyanan holda savdogarlarni tijorat yo'li bilan xalqni shilishlarining, Turkistonning tijoriy sistemasini ilohiy bir ish kabi ko'rsatganligiga ishora qilib, bu holatni qattiq bir shaklda tanqid qiladi (Bashiri, 1930: 6-7).

Bashiriy ana shu fikrlarga muvofiq, Turkiston viloyati gazetasini nishonga oladi. Bu gazetada avliyolar rivoyatlari bosilib, hattoki Turkiston viloyatining suyuqli bobosi deb atalgan Kurapatkinga bag'ishlangan Tavallo ismli shoirning she'ri chop etiladi. U bu holatni qora mavzularda she'r yozish sifatida tanqid qiladi. Sharif xo'ja, Damolla Vasli kabi shoirlarning ham shunday she'rlari bo'lganligini ta'kidlaydi (Bashiriy, 1930: 7).

Bashiriyning Qora asr adabiyoti sarlavhasidan keyin, u hujra adabiyoti deb atagan davr keladi. Bu davrda hujra shoirlari axloqiy jihatdan muammoli she'rlar yozib, toshbosmada nashr ettirdilar. Qizig'i shundaki, Rossiya ma'muriyati vakillari Kurapatkin va general Kaufmanlar ham, Buxoro, Samarqand, Xiva va Toshkentning din ulamolari ham bu bid'at g'oyalari qarshi hech qanday chora ko'rmadilar. Bashiriy bu davr adabiyotini faqat mavzu jihatidan tanqid qilmaydi. U uzoq asrlar davomida rivojlanib kelgan adabiy chig'atoy turk tilining yomonlasha boshlaganini misollar bilan ko'rsatishga, tanqid qilishga harakat qiladi (Bashiriy, 1930: 7).

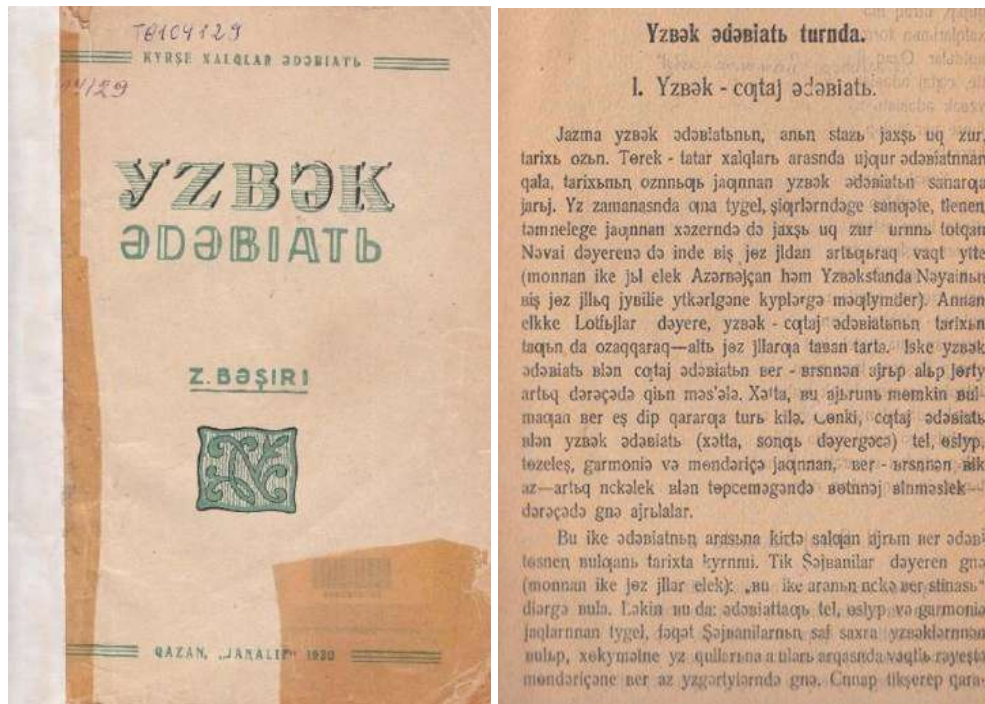
Bashiriyning o'zbek adabiyotining boshqa davrlariga tanqidiy yondashishi markazida o'sha davr sovet mafkurasi ta'siri turgani aniq. Milliy davr adabiyoti yoki jadidchilik davri [Milliy davr adabiyoti yoki jadid adabiyoti] bo'limida u jadid harakati atrofida rivojlangan davrni ko'rib chiqadi, ularning ishlarini kengroq tushuntirishlar bilan beradi.

Asarning umumiyligini e'tiborga oladigan bo'lsak, uning oldingi davrni o'sha davr sovet mafkurasiga mos ravishda tanqid qilgani va yozgani diqqatga sazovordir. Bularning barchasiga qaramay, qatag'on davrida ziyolilarning hibsga olinishi va surgun qilinishiga, natijada katta ziyolilar ommasining yo'q qilinishiga Stalinning jadid ziyolilari va ularning g'oyalari doirasida rivojlangan adabiyotga bo'lgan qarashlari sabab bo'lgan bo'lishi mumkin. Bashiriy bu bo'limni "1905-1906-yillardan so'ng Turkistonning mahalliy savdogarlari boylari va millat manfaatini anglagan o'qimishli kishilar o'rtasida milliy burjua harakati boshlandi. Shundan so'ng milliy savdoni xorijliklar qo'lida qoldirmaslik, milliy kapitalizmni rivojlantirish tuyg'ulari paydo bo'ladi. Biroq unga xizmat qilish yo'lida asta-sekin milliy adabiyot ham paydo bo'ladi" jumalari bilan boshlaydi (Bashiriy, 1930: 8).

Bu davrni boshqa davrlardan eng aniq ajratib turadigan jihati o'zbek hayotidagi eski urf-odatlar va eski uslub maktablarining keskin tanqid qilinishidir. Bu davrda o'zbek ziyolilari novatorlik, innovatsion huquq, savdo-sotiq, g'arbehilik va qurilish axloqiga moyil bo'lgan. Faqat bu davr shoir va yozuvchilarining asosiy talablari milliy istiqlol, milliy savdo va milliy san'at sarmoyasini yaratish bo'lsa-da, ularning dinga munosabatlari farqli edi. Ular dinni yangilanadigan, erkin va faol tushuncha sifatida qabul qiladilar va buning uchun kurashadilar. Bashiriy uchun bu davrni boshlab bergan shaxslar Mahmudxo'ja Behbudiy va Abdurauf Fitratdir. Ularning orqasida Abdulhamid Sulaymon o'g'li Cho'lpon, G'ulom, Hakimzoda, Abdulla Avloniy va Abdulla Qodiriy kabi shaxslar turibdi (Bashiriy, 1930: 10-16).

Bashiriy davrning qudratli adiblaridan biri Abdurauf Fitratning inqilobdan oldingi asarlari ko'p bo'lsa-da, ularning salmoqli qismi fors tilida, oz qismi esa o'zbek tilida ekaniga e'tibor qaratadi. U adibning Buxoro amiriga bag'ishlangan asari nafaqat o'zbek adabiyoti tarixida, balki butun O'rta Osiyo milliy inqilobiy harakati tarixida muhim o'rin tutganiga e'tibor qaratadi. U bu asarida Buxoro hukumatining o'rnatilishini, davr illatlarini, amir atrofidagi ruhoniylar va qozilarni tanqid qiladi. Bashiriyning fikricha, bu bilan erishmoqchi bo'lgan narsa tartibga ta'sir o'tkazish va

o‘zgarishlarga yo‘l ochishdir. Biroq Abdurauf Fitrat bu yo‘l bilan o‘z maqsadiga erisha olmaydi. Fitrat hamma narsaga qaramay, milliy inqilobiy harakat yo‘lida hikoyalar, she‘rlar va ilmiy asarlar yozganligini va bu asarlar Boku va Istanbulda nashr etilganini qayd etadi. Uning islom xalifasiga, ya‘ni turk sultoniga qilgan murojaati Bashiriyning e‘tiboridan chetda qolmadi. Bashiriy bu davrning eng kuchli shoiri sifatida Cho‘lponni, eng kuchli hikoyachi sifatida Abdulla Qodiriyni ko‘rsatadi (Bashiriy, 1930: 8-9).

Zarif Bashiriyning “O‘zbek adabiyoti” asari muqovasi va birinchi sahifasi

Bashiriy bu davr adabiyotini inqilob yo‘lidagi o‘tish davri sifatida qabul qiladi. Bu davrga oid yozgan asarlarida u tanqid qiladigan masalalar, ayniqsa, o‘zbek hayotidagi milliy adabiyot davrining eski salbiy odatlari, eski usul maktablariga oid tanqidlar bor. Ular odamlarni yangi uslubdagi maktablarda o‘qishga, savdo-sotiqqa, yevropachilikka, ma‘naviyatini yuksaltirishga undaydi. Ammo bu shoir va yozuvchilarning asosiy maqsadi milliy istiqlol va milliy burjuaziyani dunyoga keltirish bo‘lsa-da, dinni bayroq qilib, undan foydalanganliklari diqqatga sazovordir. Uning fikricha, qora davr adabiyoti vakillari bilan dinga oid milliy adabiyot vakillari o‘rtasida katta farq bor.

Milliy davr adabiyotshunoslari dinni yangilikni qabul qiluvchi, erkin va ilg‘or deb ko‘rsatishga harakat qilganlar. Biroq qora davr adabiyotshunoslari dinni ruhni o‘ldirish, hayotni so‘ndirish quroli sifatida qabul qilib, feodalizmni himoya qilish uchun o‘zlari qurol deb bilgan dinni kambag‘allarga qarshi ishlatganlar. Har ikki tomon bu qarashlarni o‘z adabiy asarlarida va nashr etilgan maqola va she‘rlarida yaqqol aks ettirgan va bir-birini xiyonatda ayblagan (Bashiriy, 1930:9).

Milliy adabiyot davrida biri yopilib boshqasi ochiladigan gazeta va jurnal kabi o‘ndan ortiq davriy nashrlar nashr etildi. Bu davriy nashrlar millatparvar shoir va yozuvchilarni yetishtirishda muhim rol o‘ynadi. Biroq, Bashiriy, bu sohalaridagi o‘zgarishlarga qaramay, milliy adabiyot davrining san‘ati va hajmi jihatidan jiddiy rivojlanish bo‘lmaganini ta‘kidlaydi. U inqilobiy davr adabiyotiga bir necha pyesa, bir necha she‘r va hikoyalar bilangina kirilganini aytib, jiddiy tanqid qiladi (Bashiriy, 1930: 9-10).

Bashiriy, milliy davr adabiyotining Uktyabrga Kilgen Köchleri nomi bilan milliy adabiyot davri ijodkorlarining ko'pchiligi sovet davrida til va adabiyot muammolarini hal qilish uchun mehnat qilganligini ta'kidlaydi. Biroq shuncha sa'y-harakatlarga qaramay, san'at san'at uchun, degan g'oya bilan ishlash va unga sig'inish, tili, uslubi, san'ati bilan bir qatorda ruh va ma'no jihatidan ham chig'atoy davri g'oyalariga tayanib, millat uchun g'amxo'rlik, vatan, noumidlik, biror narsadan shikoyat qilish, o'tmishni sog'inish asosiy rol o'ynagani ko'zga tashlanadi. Bu yerda Chig'atoy gurungi nomli uyushmaning faoliyati birinchi o'ringa chiqqanini aytadi. Bu birlik chig'atoy adabiyotini har tomonlama birinchi o'ringa olib chiqadi, bu davrni ideal davr sifatida olg'a suradi, o'zbek adabiyotini shu davr asosida quradi. Bashiriyning yozishicha, bu jarayon 1929-yilgacha davom etgan (Bashiriy, 1930: 9-10). Bashiriy o'zi Chig'atoychilarning yo'l boshchilaridan biri sifatida ta'riflagan Abdurauf Fitratni ko'p asar yozgan bo'lsa-da, sovet inqilobiga yetarlicha yordam bermagani uchun tanqid qiladi. She'rlarining asosiy mavzusi ishq, mehr va muhabbatdir. Uning ba'zi she'rlarida inqilobiy g'oyalar mavjud bo'lsa-da, milliy istiqloq, Angliyaga dushmanlik chegarasidan nariga o'tmagan. Shuningdek, "Sovet inqilobi va uning o'rnatilishi haqida ham sukut saqlaydi" deb Fitratni tanqid qiladi (Bashiriy, 1930: 11).

Bashiriy inqilobiy davrga she'riyat sohasida zaif kirgan milliy adabiyot davri xarakteri sifatida ta'riflagan Cho'lpon, unga ko'ra, sho'rolar davrida san'at jihatidan ulkan taraqqiyot ko'rsatgan. U ham til, uslub va san'atda erishgan darajasi Abdulla To'qay va Derdmendga teng ekanligini ta'kidlaydi. Bashiriy Cho'lponning adabiy salohiyati jihatidan boshqa shoirlarga o'rnak ekanligini qabul qilgan bo'lsa-da, asarlarining g'oyaviy mazmuni jihatidan uni tanqid qiladi. Unga ko'ra, Cho'lpon inqilobdan keyin o'z asarlari mazmuni jihatidan hech qanday yaxshilanish ko'rsata olmadi (Bashiriy, 1930: 12-13). Bashiriy ta'kidlagan yana bir shoir –Elbek (Meshrik Yunus). Bashiriy uni juda ko'p asarlar yaratuvchi, lekin badiiy jihatdan yetarli qobiliyatga ega bo'lmagan adib sifatida ta'riflaydi. Uning she'rlarida vatan, millat tashvishi, norozilik, nimanidir kutish, o'tmishni sog'inish tuyg'ulari Bashiriyning ham diqqatini tortadi (Bashiriy, 1930: 14).

Oktabr inqilobiga erishgan boshqa bir yozuvchi sifatida Bashiriy hikoya va romanlari bilan birinchi o'ringa chiqqan Abdulla Qodiriyi tilga oladi. Uning san'ati, ayniqsa, inqilobdan keyin ancha rivojlandi. U katta hajmli romanlarida o'zi duch kelgan davrni real tasvirlaydi. Bashiriy yozuvchi asarlarining tili, uslubi va ma'nosi bilan kitobxonlarga ta'sir qilishini ta'kidlaydi. 1923-yilda yozgan uch qismli romani "O'tkan kunlar"ning ta'sirchan uslubga ega ekanligini ta'kidlagan bo'lsa-da, Bashiriy tomonidan so'nggi davrlarga ishora qilmagani, inqilobdan keyingi davr haqida asarlar yaratmagani uchun tanqid qilinadi. Uning tanqidiy asarlarini ushbu romanlar bilan solishtirganda, hazil yanada real va inqilob nuqtayi nazaridan foydaliroq ekanligi aniqlanadi (Bashiriy, 1930: 15).

U sovet davri adabiyotini "Oktabr atirgullari" nomi bilan beradi. Uning bayonotlariga ko'ra, 1923-1924-yillarda bosmachilik harakati o'z kuchini yo'qotdi va sovet tuzumi mintaqada o'z hukmronligini mustahkamlay boshladi. G'ayratiy va Oltoy (Bois Kariyev) xuddi shu yillarda sho'rolar davrida ochilgan ikki gul bo'lib paydo bo'lgan. Bulardan keyin eski adabiyot qoldirgan merosni olib tashlaydigan yangi, yosh shoir va yozuvchilar paydo bo'la boshlaydi. Ular orasida Mirtemir Rahimiy, Algish, Tuyg'un va Latif ismlarini sanab o'tadi. Bashiriyning fikricha, bu ikki yosh shoir ajoyib tarzda inqilob qo'shig'ini kuylay boshlagan. Ular shodlig-u tilaklarini chinakam o'zbek dehqonlarining tili va uslubi bilan ifodalay boshladi. Bu shoirlarni boshqalardan ajratib turadigan eng muhim jihati shundaki, ular badiiy va til jihatdan rivojlangan emas, balki realistik tarzda yozganlar (Bashiriy, 1930:17).

Bashiriy asarining bu qismida Cho‘lpon va G‘ayratiyni asarlari asosida taqqoslaydi. G‘ayratiy adabiyot sohasida faoliyat boshlaganida, Cho‘lpon “Buzilgan o‘lka” she‘rini yozgan. G‘ayratiy esa “Tuzilgan o‘lka” she‘rini yozgan. Dinni, mazhabni, mullalarni tanqid qilgan G‘ayratiyni Bashiriy maqtagan (Bashiriy, 1930: 18-19).

Shu bilan birga, Oltoy va G‘ayratiyga davrning yana bir shoiri Oybek qo‘shiladi. U badiiyligi, til boyligi va hissiy kuchi jihatidan birinchi ikkisidan ustundir. Biroq, u Cho‘lpon maktabining a‘zosi. U vatan, xalq deyishdan ranjimaydi, balki muhabbat, sevgi va yor haqidagi she‘rlari bilan maydonga chiqadi. Biroq, u realistik asarlari bilan ham yangicha ochiladi. Bashiriyning fikricha, Jir Kimniki va O‘zbekiston O‘chinning she‘rlari yangi umidlarni tug‘diradi. Mirtemir, Rahimiy, Alkish, Hasiyet Tillehanova, Aydin Manzure, Sobire Haldar, Komil Geliyev, Ziya Segit, Ahmet va Baish kabi ismlar uning ushbu bo‘limda qisqacha tilga olingan ismlaridir. Biroq ular haqida batafsil ma‘lumot berilmagan (Bashiriy, 1930: 19-20).

Bu bo‘limda Bashiriy nafaqat yozuvchi va shoirlar, balki Samarqand shahrida Qizil Qalam nomi bilan tashkil etilgan adabiy birlashmani ham tilga oladi. Ayni paytda Toshkentda yosh proletar yozuvchilar uyushmasi faoliyat yuritadi (Bashiriy, 1930: 20). Bashiriy bir ma‘noda kitobining sharh qismini Gomumi Bir Karash deb nomlangan bob bilan yakunladi. Yosh o‘zbek shoirlari o‘z asarlarida dehqon hayotini olib, uni proletar mafkurasi bilan jonlantirishga harakat qilganlar yoki o‘z xohish-istaklarini, o‘z ruhlarini ifoda etganlar. Biroq, ishchilar sinfiga bag‘ishlangan asl asarlar hali mavjud emas. Qolaversa, ayol erkinligi muammosi tatarlarga nisbatan katta o‘rin tutadi (Bashiriy, 1930:21).

Hozirgi o‘zbek adabiyotida targ‘ibot hali rivojlanmagan, hayotni real personajlar bilan tasvirlash juda zaif, uzun she‘rlar kam uchraydi. Biroq, romanlar va hikoyalar biroz rivojlangan. Shoirlar realistik uslubda asarlar yaratish yo‘lida muvaffaqiyatga erishgan bo‘lsalar ham, ularning ko‘plarida romantizm va ramziylik ta‘siri hamon davom etmoqda (Bashiriy, 1930: 20-21).

Bashiriy imtihon qismini umumiy baholash bilan yakunlaydi. Uning bu yerda erishgan natijalari, umuman olganda, quyidagicha: o‘zbek adabiyoti sifat, miqdor va g‘oyaviy jihatdan rivojlanmoqda. Shakldagi o‘zgarishlar ham sezila boshlaydi. Erkin vaznda yozadigan shoirlar paydo bo‘la boshlaydi. Erkin vaznga nafaqat yoshlar, balki keksa shoirlar ham yangilik kiritishga harakat qiladi. Milliy adabiyot davri bilan solishtirilsa, bu davr shoirlarida butunlay boshqacha uslub ko‘rinadi. Boshqa tomondan, o‘zbek adabiyotining mustahkam mafkuraviy asoslarda barpo etish jarayoni davom etar ekan, tanqidchilik bugungi kungacha rivojlanmagan, o‘tkir ilmiy tanqidlar bo‘lmasa-da, bu davrda Cho‘lpon kabi shoirlar ijodi muhokamaga ochilgan. Bu tanqidlar bu davr uchun muhim (Bashiriy, 1930: 22).

Bashiriy o‘zbek adabiyotining tarixiy taraqqiyot jarayoni haqida qisqacha to‘xtalib o‘tgan bo‘limlarni tugatgandan so‘ng, yozuvchi va shoirlar ijodidan namunalar kiritilgan bo‘limga o‘tadi. Ushbu bo‘limda mualliflar va ularning asarlari ro‘yxati quyidagicha:

Abdulhamid Sulaymon o‘g‘li Cho‘lponning: “Suv”, “Bu yerning qishi”, “Juvanirga Tiley”, “Shark Kızı”, “Avirganda”, “Binefshe”, “Soygen Chaglarda”, “Sizge”, Abdurauf Fitratning “Ugit”, “Sherg”, “Nige Bolay”, “Achulanma Digen İdin”, Elbek Mashriq Yunusovning “Yaz Ko‘ni”, “Chimjan Tavna”, “Songı İsirü”, Kızıl Gaskernin Milli Cheslerine”, “Cedit Karavay”, Shokir Sulaymonning “Kotılış Jalkını”, “Dingizde”, “Songı Mohebbet”, “Kızlar Behiti”, Botuning “Uynav”, “Soyiniç Koyleri”, “Fergana Yeshlerine”, G‘ayratning “Minim Toygılarım”, “Kem Osip”, “Dala Yulında”, “Singilime”, “Shagir”, “Yesh Jorek Gisiyani”; Altay (Bais Kariyev)ning “Galem”, “Mashina”, Kurinishke”, “Meshere İmiş”, Jaz Koninde”; Oybekning “Yesh Yulchi”, “Bakchachi Kızı”, “Tan”, “Chir Kimniki”, Koz Bilen Kız”, “Yarım Kaldı Yırakta”, “Uzbekstan

Ochin”; K. Ragimining “İndi Avıllar”, “Avıru Kız”, “Alkış”; Tuyg‘unning “Kunilim”; Aydın-Manzuraning “Chin Kayit-Uktyabr Koni”, “Apama”; Uktayning “Dihkan Jırı”; Mirtemirning “Songı Hat”, “Yaktı Konnin Yulbashchısı Bul-ulım!”; Hosiyat Tillaxon qizining “Uyanu Yırı”, “Bir Haber”; Sagadetning “Minim Tileğim”; Jolkinbay (Abdulla Qodiriy)‘ning “Çakıçlık-donosçılık” (romanning kichikroq bir bo‘limi), “Galvek Mehzumnen Hatire Defterinnen”; Ahmet Boyishning “Chir Kolları”, “Shire Hana”; Kamil Galiyevning “Gabakhane Nemayendesi”; Sabire Haldar Qizining “Yanalık”; “Gorbanning “Alma Atu” nomli asarlarning ba‘zilari to‘liq holatda, roman kabi katta hajmli asarlarning esa kichikroq bo‘limlari Bashiriyning asarida joy olgan. Bu asarlar tatar tiliga moslashtirilib berilgan.

XULOSA

Zarif Bashiriy chuvash adabiyoti bilan bir qatorda, o‘zbek adabiyoti va uyg‘ur adabiyotiga oid asarlarini ham o‘sha davr uchun muhim, deb hisoblash mumkin bo‘lgan shaxsdir. Bugungi kunimizda oson deb aytish mumkin bo‘lgan o‘zbek adabiyoti ham shu doirada baholanishi kerak. Ammo shuni aytish kerakki, bu asar tarixiy ahamiyatga ega. Bashiriy bu asari bilan ayniqsa, sovet davrida qayta tiklangan mintaqaning adabiyotshunosligi va adabiyot tarixshunosligi uchun qabul qilingan ilk asarlardan biriga imzo chekdi. Buyuk Turkistonda sho‘rolar davrigacha hukmron bo‘lgan yozma til va adabiy an‘ana Chig‘atoy turkchasi shakllangan bo‘lsa, sho‘rolar davrida yangi alifbolar, yangi adabiyotlar, yangi millatlar siyosatiga muvofiq yangi an‘ana qurildi. Keyinchalik chor Rossiyasi davrida poydevori qo‘yilgan yangi mamlakatlar “O‘zbek adabiyoti” deb nomlangan asar bugungi o‘zbek adabiyotining o‘tmishi va uning o‘sha davrdagi zamon bosqichini ko‘rib chiqadi, tasniflaydi, baholaydi, muhim shaxslar haqida ma‘lumot, ularning ijodidan namunalar keltiradigan qisqa adabiyot tarixi va antologiyasidir. Bu asarda u ilgari nashr etgan Chuvash adabiyoti bilan solishtirilsa, adabiyot va ijodga baho berishda sovetlar mafkurasi ko‘proq o‘rin oladi. Bashiri bir tatar ziyolisi sifatida o‘zbek adabiyotiga oid asarlar yozib, yaxlit nuqtayi nazarni aks ettirar ekan, yangi tuzum tufayli har bir turk qabilasining ona tili va adabiyotiga ega bo‘lishi haqidagi g‘oyaning ilk asarlaridan birini yaratdi.

Iqtiboslar/Сноски/References

1. Akchura, Yusuf (2011), “Turklik”, (Haz. Yilmaz O‘zkaya), Turk Yurdu Jurnalı, May 2011, JILD: 31, Bet: 285.
2. Akchurin, Yusuf, (1897), “Qozon Ulamolarından Marjon Afandi”, Malumat, 30 Kanunisani 1312, S. 69, s. 421-422.
3. Akpınar, Yavuz, İsmail Gaspıralının “Oqgul Dastası” nomli biografik asarı”, Turk Dunyasi Til ve Adabiyot jurnalı, 2010, Beti: 29, s. 7-34.
4. Batulla, R. (2007), Marhum shaxslar haqida Marsiyalar, Xotiralar, Qozon: Ruhiyat.
5. Bayram, Bulent (2018a), Zarif Bashiri ve Chuvash Adabiyati (tahliliy matnlar), Istanbul: Paradigma Akademiya E‘lonlari.
6. Bayram, Bulent (2018b), “Tatar yozuvchi Zarif Bashiri ve Adabiyot Tarixchiligi Üzerine Değerlendirmeler”, Motif Vakfi Xalqaro Ijtimoiy Bilimlar Sempozyumi / (8-10 noyabr 2018), Istanbul: Motif Vakfi E‘lonlar. s. 82-91.
7. Bashiriy, Zarif (1928), Chuvash Adabiyoti, Qozon: Tatariston Davlat Nashriyoti.
8. Bashiriy, Zarif (1930), O‘zbek Adabiyati, Qozon: Yanalif.
9. Bashiriy, Zarif (1931), Uyg‘ur Adabiyati, Qozon: Yanalif.
10. Galimov, S. (2012), "Natsionalnoye v Tvorchestve Zarifa Bashiri Na Materiale Ocherkov 'chuvashlar' (chuvashi) i Povesti 'chuvash Qizi Anisa' (Chuvashskaya Devushka Anisa)", Chuvashi

i IX Sosedni Etnokulturniy Dialog v Prostranstvenno-Vremennom Kontinuume - Materiali Mejrregional'noy Naučno-Praktičeskoy Konferentsii (s. Çeboksarı, 15-16 Noyabrya 2011 g.), Çeboksarı: Çuvashskiy Gosudarstvenniy Institut Gumanitarnix Nauk, s. 49-58

11. Galimov, S. (2017), Literaturno-Xudojestvennoye i Publitsisticheskoye Naslediye Zarifa Bashiri, Qozon: İYALİ im. G. İbragimova AN RT.

12. Galimullin, F. (2004), Tabiiylikka Xiloflik: (XX asrning 20-30 yillarida Tatar Adabiyotining O'sish Üzinçelikleri) Qozon: TKN.

13. Gaynullin, M. (1958), "Zarif Bashiri ", Bashiri Z. Saylanma Asalar, Qozon: Tataristan Kitob Nashriyoti, s. 3-8.

14. O'zkaya, Yilmaz (2007). "Rusya Müslümanlarının Türkiye'de Tanıtılmasında Yusuf Akçura'nın Rolü", Turk Dnyosi til ve Adabiyot jurnali, Ankara TDK E'lonlar. S. 23.

15. Yo'ziyev, N. (2001), Turkiy Xalqlar Adabiyotlari Antalogiyasi 19 Tatar Adabiyoti III, Anqara: T.C. Madaniyat vazirligi.

YUBILYARLARIMIZ

SO‘Z DURLARIN TERMOQDIR ISHI...

Taniqli o‘zbek leksikolog va dialektolog olimi filologiya fanlari doktori, Davlat tilida ish yuritish va malaka oshirish markazining Samarqand bo‘lim rahbari hamda Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti o‘zbek tili va adabiyoti kafedrasida professori Murodqosim Bolbekovich ABDIYEV shu yil 5-sentabrda 60 yoshga to‘ladi.

Murodqosim Bolbekovich Abdiyev 1963-yil 5-sentabrda Jizzax viloyati G‘allaorol tumanida tug‘ilgan. 1985-yilda Alisher Navoiy nomidagi Samarqand davlat universiteti tamomlab, bir muddat Samarqand pedagogika bilim yurtida ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi bo‘lib ishladi. Uning 1987-yildan to shu kungacha bo‘lgan faoliyati Alisher Navoiy (hozirda Sharof Rashidov) nomidagi Samarqand davlat universiteti bilan bog‘liq. U universitetdagi ish faoliyatni taniqli tilshunos, ustoz professor Xudoyberdi Doniyorovning taklifi bilan u kishi tomonidan SamDUda tashkil etilgan “O‘zbek shevalari va folklorini tadqiq etish” laboratoriyasida laborantlikdan boshlab, o‘qituvchi, katta o‘qituvchi, dotsent, professor, fakultet dekani singari lavozimlarda ishladi.

1999-2002-yillarda esa O‘zRFA Samarqand bo‘limida doktoranturani ham o‘tadi. 2019-yilda Turkiyaning Firat universiteti qardosh turkiy lahjalari va adabiyotlari kafedrasida malaka oshirgan. 2020-yildan hozirga qadar Davlat tilida ish yuritish va malaka oshirish markazining Samarqand bo‘limi rahbari hamda SamDU o‘zbek tili va adabiyoti kafedrasida professori lavozimlarida faoliyat yuritib kelmoqda.

Ustoz 1991-yilda “O‘zbek tilida shaxs nomlarining affiksial usul bilan yasalishi” mavzusida nomzodlik, 2005- yilda “Sohaviy leksikaning sistem tahlili (Samarqand viloyati kasb-hunarlarini materiallari asosida) mavzusida doktorlik dissertatsiyalarini muvaffaqiyatli himoya qilgan.

Domla tilshunoslikning so‘z yasalishi, terminologiya, dialektologiya, etnografiya, nutq madaniyati singari sohalarida barakali tadqiqotlar yaratganligini alohida qayd etish lozim. Uning “Sohaviy leksikaning sistem tahlili muammolari” (Toshkent, 2004); “Kasb-korni ifodalovchi shaxs nomlarining yasalish asoslari” (Toshkent, 2015); “Kasb-hunar leksemalarining yasalish masalalari” (Turkiya, 2019) singari monografiyalari va ko‘plab ilmiy maqolalari bunga yaqqol dalil bo‘la oladi.

Ustoz tilshunoslikning muhim tarmoqlaridan biri bo‘lgan nutq madaniyati masalalari bilan ham jiddiy shug‘ulanib keladi. Talabalar nutqi nutq odobi, adabiy til me‘yorlari singari masalarga bag‘ishlangan bir qator turkum aqolalari bilan bir qatorda, “O‘qituvchining nutq madaniyati” (Samarqand, 2012), “Nutq madaniyati” (Toshkent, 2014, hamkorlikda) singari o‘quv qo‘llanmalari muallifi ham hisoblanadi.

Dialektologiya va turkiy tillarni o‘rganish va ularni asrash singari masalalar domlaning doimiy diqqat markazida bo‘lib kelmoqda. Uning o‘zbek shevalariga bag‘ishlangan bir qator monografik xarakterdagi maqolalari hamda “Turkiy tilli xalqlar lingvogeografiyasi” (Toshkent, 2023) risolasi mavjud. Domla jamoatchilik asosida vazirlik huzurida tashkil etilgan “O‘zbek shevashunosligi” markazi raisi o‘rinbosari va muvofiqlashtirish kengash a‘zosi sifatida ham faoliyat olib bormoqda.

Domlaning lug‘atshunoslikka doir “Atamalar lug‘ati” (Samarqand, 1992), “Ruscha-o‘zbekcha lingvistik terminlarning qisqacha lug‘ati” (Samarqand, 2010), “Novvoylik terminlarining izohli lug‘ati” (Toshkent, 2023), “Kulolchilik terminlari izohli lug‘ati” (Toshkent, 2023) singari kitoblari terminologiyamiz taraqqiyotiga munosib hissa bo‘lib qo‘shildi.

Shuningdek, domla ayni paytda 1-442105872 raqamli “Kimyo atamaları izohli lug‘atini yaratish” nomli davlat granti loyihasi ijrochisi sifatida ham ham faol ishtirok etmoqda.

Prof. M.Abdiyevning shu paytgacha 300 ga yaqin ilmiy va ilmiy-uslubiy maqolalari nashr etilgan bolib, ular respublikamiz bilan bir qatorda, Rossiya, Ukraina, Avstriya, Turkiya, Hindiston, Qozog‘iston, Qirg‘iziston, Tojikiston singari davlatlarning ilmiy jurnallari hamda ularda o‘tkazilgan xalqaro ilmiy konferensiya materiallarida chop etilgan.

Prof. M.Abdiyev yosh, iqtidorli tadqiqotchilarga ustozlik qilib, hozirgacha uning rahbarligida o‘nga yaqin tadqiqotchi falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasini yoqlagan. U SamDU, QarDU, JizDPU huzuridagi filologiya fanlari bo‘yicha ilmiy daraja beruvchi Ilmiy kengashlar a‘zosi.

U 2020- yilda “Ma‘naviyat fidoyisi” ko‘krak nishonini, 2022-yilda Davlat tilini oq‘itishda samaradorlikka erishganligi uchun Vazirlar Mahkamasi Faxriy yorlig‘ini olishga sazovor bo‘lgan.

“Turkologik tadqiqotlar” jurnali jamoasi 40 yildir so‘z durlarini terishni o‘ziga kasb qilib olgan muhtaram turkolog va leksikolog olimimizni tavalludining 60 yilligi bilan qizg‘in qutlab, unga uzoq umr va yangi ilmiy-ijodiy muvaffaqiyatlar tilab qoladi.

BIZNING NASHRLARIMIZ

TEMURIYLAR SIVILIZATSIYASIGA DOIR IZLANISHLAR

Tombuloğlu, Tuba. Temuriylar sivilizatsiyasiga doir izlanishlar. – Samarqand: SamDU nashri, 2023. – 232 bet. ISBN: 978-9943-9250-0-7.

Amir Temur va temuriylar tamadduni, nafaqat, turkiy xalqlar va Islom dunyosida, balki dunyo xalqlari tarixi va madaniyatida muhim oʻrin tutadi. Shu bois asrlar mobaynida dunyo olimlari temuriylar davrining barcha jihatlarini juda katta qiziqish bilan ilmiy tadqiq qilib kelmoqda. Bu borada Yevropa, Osiyo va Amerika

qitʼasi olimlari bilan bir qatorda, Turkiya ilmiy muassassalar va olimlarining olib borayotgan ilmiy ishlari diqqatga savovordir. Jumladan, eng nufusli universitetlardan biri boʻlmish Anqara Yildirim Boyazid universiteti professori, tarix fanlari doktori Tuba Tombuloğʻli tomonidan yillar davomida Amir Temur va temuriylar davri madaniyati, sanʼati, kitobat va kutubxonalari, saltanatda shaxshoda va malikalari oʻrni, bu davrda ayollarning roli va ular tomonidan amalga oshirilgan ishlar haqida koʻplab maqolalar eʼlon qilib kelinmoqda. Bu tamaddun haqidagi har qanday mujda oʻzbek olimlari va kitobxoniga zarur boʻlganligi uchun Turkologiya ilmiy tadqiqot instituti xodimlari tomonidan olimaning 10ta maqolasi oʻzbek tiliga tarjima qilinib, "Temuriylar sivilizatsiyasiga doir izlanishlar" alohida kitob holida nashr qilindi. Kitobda "Boysungʻur kutubxonasi", "Temuriylar davlatida taʼlim", "Sulton Shohruh davrida Hirot iqtisodiyoti", "Temuriylar davlatida ayol va uning oʻrni" kabi maqolalar oʻrin olgan. Maskur nashr Amir Temur va temuriylar davri ijtimoiy-madaniy hayoti, kitob, kutubxona va taʼlim, iqtisodiy holati va diplomatiyasi oid izlanishlar olib borayotgan tadqiqotchilarga, shuningdek, bu davr tamadduni tarixiga qiziquvchi keng kitobxon ommasiga moʻljallangan. Ushbu kitob filologiya fanlari doktori, professor Joʻliboy Eltazarov masʼul muharrirligida SamDU tahririy-nashriyot boʻlimi tomonidan 2023-yil chop etildi.

MAHMUD KOSHG‘ARIYNING “DEVONU LUG‘ATI-T-TURK” ASARIDAGI OLAMNING LISONIY MANZARASI

Boynazarov Zokir. Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘ati-t-turk” asaridagi olamning lisoniy manzarasi. – Samarqand: SamDU nashri, 2023. – 152 bet. ISBN: 978-9943-9808-0-8.

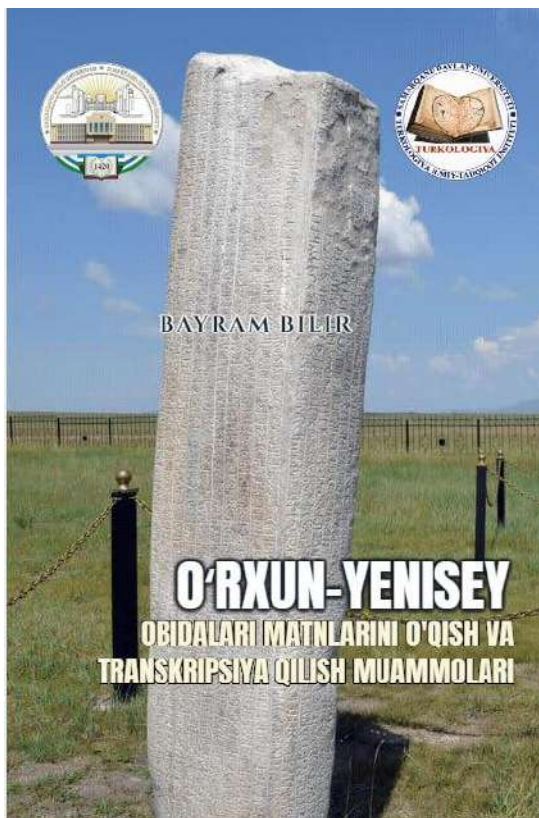

IX-XI asrlarda kechgan Birinchi Renessans davrida turkiy xalqlarning taraqqiy etgan ilmu fani va yuksak madaniyati dunyo sivilizatsiyasida o‘ziga xos o‘rin egallaydi. Jumladan, o‘sha davrda ijod qilgan buyuk mutafakkir olim Mahmud Koshg‘ariy shaxsi va uning bizgacha yetib kelgan “Devonu lug‘ati-t-turk” asari muhim o‘rin tutadi. Ushbu noyob lingvomadniy obidani zamonaviy tahlil metodlar asosida tadqiq qilish bugungi kun uchun dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bu borada Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Turkologiya ilmiy tadqiqot instituti olib borilayotgan ilmiy ishlarning samarasi sifarida filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori Zokir Boynazarov tomonidan “Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘ati-t-turk” asaridagi olamning lisoniy manzarasi” nomli monografiyasi nashr qilindi.

Mazkur monografiya antroposentrik paradigma tamoyillariga tayanib to‘ng‘ich turkologimiz Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘ati-t-turk” asarida ifodalangan “inson”, “go‘zallik”, “sog‘lik”, “turarjoy” hamda bolalar dunyosining lisoniy manzarasiga oid konseptlarni lingvomadaniy va lingvokognitiv metodlar asosida tadqiq qilishga bag‘ishlangan. Monografiya til materialini zamonaviy tilshunoslikning lingvomadaniy va lingvokognitiv aspektlari tadqiqiga hamda millat va til tarixi, xususan, Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘ati-t-turk” asariga qiziquvchi ilmiy izlanuvchilar, magistr va doktoranrlarga mo‘ljallangan. Monografiya filologiya fanlari doktori, professor Jo‘liboy Eltazarov mas‘ul muharrirligida SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi tomonidan 2023-yil chop etildi.

O‘RXUN-YENISEY OBIDALARI MATNLARINI O‘QISH VA TRANSKRIPSIYA QILISH MUAMMOLARI

Bilir Bayram. O‘rxun-yenisey obidalari matnlarini o‘qish va transkripsiya qilish muammolari. – Samarqand: SamDU nashri, 2023. – 178 bet. ISBN: 978-9943-9808-2-2.

O‘zbek tilshunosligida transkripsiya masalasi tadqiq qilish doimo dolzarb ahamiyat kasb etib kelgan. O‘tgan asrning 90-yillariga qadar olib borilgan tadqiqotlarda, qadimiy manbalarni o‘qib-o‘rganish va xorijiy til ta‘limida kirill yozuviga asoslangan transkripsiyadan foydalanilgan. Bugungi kunda xalqaro talablar me‘yorida, XFA asosida yaratilgan, o‘zbek tili tabiatiga mos transkripsiya ega bo‘lish zaruriyati mavjud. Turkologiya ilmiy tadqiqot instituti o‘qituvchisi, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori Bayram Bilirning “O‘rxun-Yenisey obidalari matnlarini o‘qish va transkripsiya qilish muammolari” nomli monografiyasi ana shu zaruriyat talabi asosida yozilgan. O‘zbek va jahon tilshunosligida barcha turkiy til va lahjalar uchun bobo til ekanligi e‘tirof etilgan O‘rxun-Yenisey yozuvlari va uning matnlarini ilmiy o‘rganishga bag‘ishlangan ushbu monografiyada, bitigtosh matnlarini o‘qish va yozish uchun zarur bo‘lgan transkripsiya masalasi tadqiq qilingan. Jahonning yigirma uchdan ziyod tilshunos

olimlarining O‘rxun yozuvini talqin qilgan transkripsiyalari o‘zaro qiyosan o‘rganilgan, o‘xshash va farqliliklari aniqlangan hamda XFA (IPA) asosida muqobil transkripsiya yaratish lozimligi tahlil qilingan. Tadqiqotdan “Tilshunoslik nazariyasi”, “Qadimgi turkiy til”, “O‘zbek tili tarixi”, “O‘zbek tilshunosligi tarixi”, “Dialektologiya” kabi fanlardan qo‘shimcha o‘quv va ilmiy adabiyot sifatida foydalanish mumkin. Til tarixi, qadimgi yozma obidalar, sheva va lahjalar bilan qiziquvchi tadqiqotchilarga, oliy o‘quv yurtlari magistr, doktoront, tilshunos-o‘qituvchilarga mo‘ljallangan monografiya filologiya fanlari doktori, professor Eltazarov Jo‘liboy Danaboyevich mas‘ul muharrirligida SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi tomonidan 2023-yil chop etildi.

BULLETIN OF THE INTERNATIONAL JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES IN THE FOLLOWING AREAS:

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiyal

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://samdu.uz/en/pages/Turkology>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
2. Article structure:
  1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
  2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
  3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone and e-mail address of the author (authors) are indicated in full.
  4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
  5. At the beginning of each article, there should be an annotation in Uzbek, Russian and English.
  6. The abstract should be no more than 120-150 words.
  7. At the bottom of the abstract, 7-10 key words should be given that illuminate the content of the article.
  8. The article should be prepared in the following form:
    - a) Introduction;
    - b) Main part;
    - c) Results and Discussions;
    - d) Conclusions;
    - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
    - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
    - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
3. The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
4. Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
5. Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
6. Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALNING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilm- fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “**Turkologik tadqiqotlar**” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo‘ljallangan. Jurnalda *muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz* kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

JURNAL QUIYIDAGI YO‘NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi;
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari;
- ✓ Turkiy tillar dialektologiyasi;
- ✓ Turk dunyosi geopolitikasi;
- ✓ Folklorshunoslik;
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoshlik;
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O'zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi Turkologiya
ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Elektron pocha:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://samdu.uz/uz/pages/Turkology>

MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
  1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o'ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,15 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
  2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to'liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
  3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o'qish) joylari, viloyat, respublika, telefoni va e-mail adresi to'liq keltirilishi kerak.
  4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo'lishi lozim.
  5. Har bir maqola boshida o'zbek, rus va ingliz tillarida annotatsiya bo'lishi lozim.
  6. Annotatsiya 120-150 so'zdan ko'p bo'lmagan shaklda bo'lishi kerak.
  7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so'zlar keltirilishi kerak.
  8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
    - a) Kirish (Introduction);
    - b) Asosiy qism (Main part);
    - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
    - d) Xulosalar (Conclusions);
    - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
    - f) Havola(snokalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo'minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
    - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o'rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Maqolada keltirilgan ma'lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko'chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas'uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

БЮЛЛЕТЕНЬ МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА "ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ"

В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ НАПРАВЛЕНИЯМ:

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар, 15,
город Самарканд, Узбекистан,

Научно-исследовательский институт
Тюркологии при Самаркандском
Государственном Университете имени
Шарофа Рашидова

Телефон:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://samdu.uz/ru/pages/Turkology>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
  1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа А4.
  2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
  3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, телефон и адрес электронной почты автора(ов) должны быть указаны полностью.
  4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
  5. В начале каждой статьи должна быть аннотация на узбекском, русском и английском языках.
  6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
  7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
  8. Статья должна быть подготовлена в виде:
    - a) Вступление (Introduction);
    - b) Основная часть (Main part);
    - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
    - d) Выводы (Conclusions);
    - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
    - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
    - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нереконмендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf Reşidov
adına Semerkant Devlet Üniversitesine
bağlı Türkoloji Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://samdu.uz/uz/pages/Turkology>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
  1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütün olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
  2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
  3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon ve e-posta adresi eksiksiz olarak verilmeli.
  4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
  5. Her makalenin başında Özbekçe, Rusça ve İngilizce özet bulunmalıdır.
  6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
  7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
  8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
    - a) Giriş (Introduction);
    - b) Ana bölüm (Main part);
    - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
    - d) Sonuçlar (Conclusions);
    - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
    - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
    - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir: Prof. J.Eltazarov
Musahhih: N. Choriyev
Texnik muharrir: R. Shokirov

ISSN 2992-9229 <https://turkologiya.samdu.uz/>

2023-yil 23-iyulda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.
2023-yil 04-avgustda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.
Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.
Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i – 10,25.
Adadi 30 nusxa. Buyurtma № 576

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.
140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

